

Kap 28 : Hierarkier & livskvalitet

Bland världens orättvisor märks att överklassen är lyckligare än underklassen, generaler lyckligare än meniga & (förefaller det) kungligheter lyckligare än medborgare i allmänhet. De två första exemplen är väl belagda. Angående det tredje exemplet citerar jag prins Bertil som gjorde sig lustig över Republikanska klubbens argument att även kungahuset borde välkomna republik eftersom hela deras livsmiljö var så människofientlig: Prins Bertil hade aldrig träffat någon monark som hellre ville vara medborgare.

Förmodligen var förklaringen ganska prosaisk. Som framhålls längre ned i detta kapitel, passade deras utbildning & bakgrund inte längre in. Om de inte erkändes som kungliga, hade de ingen roll i samhället överhuvudtaget. Inlåsningseffekten kunde bli ganska drastisk:

*

I samband med prinsessan Estelles födelse intervjuades universitetslektorn i personlighets- och utvecklingspsykologi Bertil Persson & hovreportern Johan T Lindwall om ämnet.¹ Persson kände inte till någon forskning om kungligheters psykologiska problem men trodde att motivationen för den tilldelade rollen i början inte var särskilt hög och att de vantrivdes med situationen. I likhet med andra anpassade de sig dock till slut. Ur den synvinkeln var kungligheter inte alls unika. Lindwall höll med om beskrivningen: Både Carl Gustaf och kronprinsessan Victoria hade sagt honom att de under sin uppväxt aldrig funderade över om det fanns något alternativ. Alla de träffade tog deras framtid för given. Konflikterna kom när de efter studenten mötte nya människor med nya idéer och började fundera igenom sin situation. Men adel förpliktigar resonerade de. Var de utvalda av ödet fick de väl på något sätt klara av saken.

Detta med den bristande forskningen är inte helt sant. Skildringar av kungligheter med psykisk ohälsa brukar börja med Nebukadnezar II & Caligula och sluta med Ludvig II av Bayern & kejsar Wilhelm II.² Den vanligaste diagnosen är kejsarvansinne. Diagnosen är inte en neurologisk sjukdom utan definieras som en kombination av storhetsvansinne & paranoia. Kejsar Wilhelm II har dock fått den modernare diagnosen histrionisk personlighetsstörning.

I samband med kronprinsessan Victorias ätstörningar hänvisades till andra drabbade prinsessor: Diana (1961-1997) som led av bulemi & depression³; Leila Pahlavi (1970-2001) som led av anorexia, drogmissbruk, lågt självförtroende, depression & trötthetssyndrom.⁴ Ytterligare en "prinsesssjukdom" påstås vara kombinationen självöverskattning p g a omotiverat beröm & dåligt självförtroende för att inte motsvara berömmet. Nedan radas ytterligare exempel.

* * *

Jean Bernadotte (1763-1844) & Desirée Clary (1877-1860)

Det finns ganska mycket information om familjen Bernadottes psykiska hälsa. I skildringarna av Frankrike-tiden hänvisas det gång på gång till deras "reumatism", en dåtida term för lindrig psykisk ohälsa.

¹ Jenny Rickardson. Psykologin bakom en prinsessas födelse. Modern psykologi, 2012:2,

² Wiedermeister 1875; Ahnfelt 1888; Midelfort 1994; Fesser m.fl. 2001; Denton 2011; Green 2016.

³ Cecilia Hagen. 20 år sedan prinsessan Diana dog – här är sagan om folkets prinsessa. Amelia.se, 2017-08-17.

⁴ Leila Pahlavi. <wikipedia.org> (2018-01-01); Nahid Persson Sarvestani. (2008.) Drottningen och jag.

Jean reumatism nämns när hans karriär av olika anledningar gått i stå och som en anledning till att han sökte permission från krigstjänsten & det ständiga dödandet. Hur besvären yttrade sig framgår inte, men eftersom han påstås långa perioder varit sängliggande, dragit sig undan offentligheten & även besökt kurorter kan man misstänka en depression.

Desirées reumatism nämns i samband med hennes drottningvärdighet 1818. Symptomen förefaller psykosomatiska: nedstämdhet, trötthet, huvudvärk & sömnlöshet. Hon gick upp & ned i vikt. Hennes hy var tidvis rödfnasig, grådaskig & full med utslag. Det var också vid denna tid som hon försökte inleda ett förhållande med förre utrikesministern Richelieu, men avvisades. Förmodligen hade besvären något att göra med att omgivningen inte bemötte henne enligt hennes nya rang av drottning, men informationen räcker inte.

Jean var en dominant personlighet som inte tålde motsägelser & som lät sitt dåliga humör gå ut över omgivningen. Något familjeliv att tala om hade han inte. I Sverige höll Desirée länge skenet uppe, men många iakttagare fäste sig vid hennes tilltagande "indolens", helt olik hennes tidigare pigga jag. Förmodligen var hon deprimerad av sin livssituation. Hon var förbjuden att besöka utlandet – tydligen skulle hon liksom svärdottern Josefina "försvenskas". I praktiken höll Jean henne fången på slottet med motiveringen att familjen måste visa en enad front mot alla sina inre & yttre fiender – republikaner, Gustavianer, tidningsmän, Bonapartister, legitimister – som Jean under nattliga vredesutbrott hotade fångsla, avrätta, landsförvisa eller skjuta på fläcken. Hon kände saknad vid hans död, men också lättnad.

* * *

Josefina av Leuchtenberg (1807-1876)

Oscar I & Josefina levde länge sitt eget liv. Familjen höll så låg profil att det t o m kommenterades utomlands. Josefina försökte vara Oscar till lags, men de tycks inte haft så mycket gemensamt. Det finns dagboksanteckningar om att hon vantrivdes. Hon skall t ex 1833-36 ha lidit av en allvarlig depression (sjukligt svärmod).⁵ Den troligaste orsaken var en identitetskris. Vem var hon? Var hörde hon hemma? Jag citerar ur dagboken:

"December 1836. Landsflyktens hem

Min älskade hembygd, hur jag älskar dig, hur gärna jag skulle vilja återse dig ... du som ensam skulle kunna återge mig livet. Alla dessa lika ljuva som obestämda känslor förenas i detta enda ord: hembygden ... Men var finns då denna älskade jord, till vilken jag skulle vilja vända mina blickar, dit min själ skulle vilja flyga hän? Är det landet, där min farfar levde (Frankrike), som skänkte min fader livet och som åter stötte honom ifrån sig, emedan han förblev sin heder och sin plikt trogen. Nej, nej, det kan icke vara mitt hemland. - Kanske är det de fjärran trakter under en azurblå himmel (Italien), där jag först såg dagens ljus och första gången lyfte händerna i bön till min Skapare? - Ack nej! Först när jag flydde därifrån lärde jag känna det, och fastän ännu blott ett barn, måste jag dela de landsflyktigas lott. - Detta land har jag inget att tacka för och jag kan heller icke vara något för det. - Men det gästvänliga land (Bayern), som tog emot mig, där min inre värld formades, där jag lärde mig att älska - ja, det känner jag som mitt fädernesland om jag hade fritt val - men det ville icke kännas vid mig, jag som irrar omkring utan fädernesland, utan familj, visserligen med ett namn, ja, ett älskat namn, som jag aldrig kan förgäta - men som heller aldrig ger mig någon ro. Det blev mitt öde att om ock med sorg i hjärtat färdas till främmande kuster - plikten nödgade mig därtill, en plikt, som för mig var en lycka. Dessa nya trakter (Sverige) är jag visserligen skyldig tillgivenhet och tacksamhet, men är de mitt fädernesland? Nej och åter nej. De är varken mina faders jord eller min barndoms vagga eller skådeplatsen för min

---

⁵ NFB 1884: s. 1364.

ungdom, som får liv av tusentals oskyldiga minnen - de är såsom jag hoppas, min grav, ty jag är trött på att ständigt irra omkring - Men mitt fädernesland? Kommer jag alltså aldrig att få något fädernesland? - O, må Gud förlåta mig, må han förlåta mig, ty jag förstår och känner det omedelbart - aldrig kommer jag att finna det här nere, ty vi är alla flyktingar på denna prövningarnas, kampens och tårarnas jord. - Jag vill skänka dig mitt hjärta, i det jag visar mig värdig din kärlek. Så hoppas jag att en dag få ingå i den eviga vilan och äntligen återfinna mitt rätta fädernesland, där vi alla skall förenas inför din tron ... Himmelen - det är de landsflyktigas fädernesland.”⁶

* * *

Kejsarprinsessorna

Senare prinsessor, kronprinsessor & drottningar fick resa fritt & tillbringade mer tid utomlands borta från familjen än samtiden ansåg rimligt. Det förefaller ha haft att göra med Sverige-Norges mera avspända syn på kungligheter, som starkt avvek från det övriga Europa. Prinsessorna behövde uppenbarligen lite ”normal” vördnad. Faktiskt verkar det gå att rangordna deras psykiska hälsa utifrån hur besvikna de blev över det svensk-norska bemötandet: Victoria av Baden (1862-1930; f. Hohenzollern) hade psykiatriker & tillbringade långa perioder i Tyskland & Italien. Även Maria Pavlovna d.y. (1890-1958; f. Romanov) remitterades till psykiatriker & tog senare ut skilsmässa. Teresia av Sachsen-Altenburg (1836-1914; f. Hohenzollern) ”var helt ur balans” & vistades 1875-1890 i Schweiz under läkaruppsikt. Lovisa av Nederländerna (1828-1971; f. Hohenzollern & Romanov) hade återkommande panikattacker, raseriutbrott & svimningsanfall. Sofia av Nassau (1836-1913) hade invalidiserande krampanfall & ordinerades total vila: ”Krampanfallen har varit så plågsamma, att på långt afstånd kunnat höras hennes högljudda klagan; hon som under årtal tyst lidit. Ett par gånger har inträffat, att händerna i följd af denna våldsamma kramp, blifvit under flera dygns tid så förkrympta, att hon, när hon skulle intaga sina måltider, bokstavligen måste matas.”⁷ – ”Det torde måhända vara indiskret att omtala; men som bewis, huru våldsamma nerwkramp-anfallen, af hwilka drottningen lider, äro, kan omnämnas, att fötterna [fingrarna?] härunder bokstafligen läggas dubbla. Naglarna ha härwid trängt sig in, så att plågsam operation ett par gånger måst ske.”⁸

Kungahusets psykiatriker var Axel Munthe, känd societetsläkare. Han & andra läkare rekommenderade vila, avskildhet, vistelse på kurorter & miljöombyte. Munthe var dessutom känd för sin samtalsterapi. Skildringarna av Munthe som psykiatriker är för ofullständiga för att kunna skildra hans behandling i detalj. Jämför man behandlingen av Victoria & Maria med behandlingen 1910 av kronprinsessan Margaretas väninna Clare Frewen (g. Sheridan) förefaller den bestått i att isolera patienten & genom långa samtal ge personen en annan inställning till livet.⁹ Sådant är ångestdrivande. För att hålla kvar dem i behandling brukade han hänvisa till deras ”äggvita”, förmodligen ytterligare en bortglömd term för psykiska ohälsa.

Samtiden & även eftervärlden har haft svårt att förstå vad som ägde rum, men personligen ser jag det som en effekt av prinsessornas isolerade uppväxt som kungliga drivhusplantor. Alla trodde de att det ryska & det tyska kejsardömet berättigade dem till någonting. Sveriges inställning till kungligheter blev något av en chock. Maria beskrev det i sina memoarer som:

”Svenska folkets hållning gentemot sitt furstehus föreföll mig, som kom från Ryssland,

⁶ Nohrenius & Wiklund 2012: s. 36. [Ur Josefinas dagbok 1836-12.]

⁷ Upsala 1880-09-21, s 2.

⁸ Borås Tidning 1880-09-14, s 3.

⁹ Sheridan 1928: ss. 80-92.

ganska egendomlig. Man tycktes betrakta oss med sympati men som om vi varit stora barn, och det minsta drag i vår karaktär, gott eller dåligt, kommenterades på alla sätt men utan illvilja. I Ryssland var det annorlunda.”¹⁰ – ”Man var i Ryssland på det klara med att vi hörde till de odödligas skara men ryssen säger Du till sin Gud och närmar sig honom förtroendefullt; upptäckts ett vanligt mänskligt fel hos oss, förlåts det dock aldrig. Denna känsla saknas hos mina [svenska] landsmän – gjorde dem mera invecklade.”¹¹

*

Marias och ytterligare tre Romanovs memoarer har studerats som tidsdokument.¹² De hade det gemensamt att:

- De brydde sig inte om vilket intryck de gjorde på omgivningen.
- De var okunniga om sitt eget land och kände inget behov att lära sig.
- De kände sig värdelösa eftersom deras utbildning var så oanvändbar.
- De kompromissade aldrig med att deras ställning var av Gud.

Den senare generationen prinsessor – Margareta av Connought (1882-1920), Ingeborg av Danmark-Island (1878-1958), Louise av Battenberg (1889-1965) & Sibylla av Sachsen-Coburg-Gotha (1908-1972) – luttrade av 1917/18 – hade inga motsvarande föreställningar.

* * *

Förrädarna

Prinsäktenskapen utanför successionsordningen väckte när det begav sig ett oerhört uppseende. Prins Oscars flamma Ebba Munck kom förhållandevis lindrigt undan eftersom hon hade stöd av sin svärmor. Gustaf V ansåg däremot prinsäktenskapen som lagvidriga & motarbetade dem på alla sätt som han kunde. Den som råkade värst ut var prins Carl Johans flamma Kerstin Wijkmark:

1939 mötte Carl Johan den sex år äldre Kerstin Wijkmark. Wijkmark var redaktör för Vecko-Revyn, hade ett förflutet 1935-1936 som disponentfru i Kilafors och var oerhört elegant & social. De sammanfördes av gemensamma bekanta. Carl Johan tycks i lika hög grad ha förälskat sig i henne som de kulturpersoner hon omgav sig med. 1941 flyttade de ihop, men förlovningen dröjde till den 19 maj 1945. Båda var helt medvetna om konsekvenserna av ett äktenskap men blev ändå överrumplade av häftigheten i reaktionerna. Det finns inga uppgifter om hur deras familjer reagerade, men hovet anlidade en advokatbyrå för att leta skandaler, riksmarskalken vädjade till hennes bättre jag & även Folke Bernadotte avrådde dem. Hösten 1945 (?) gick det så långt att Wijkmark tillbringade en vecka på Röda Korset helt nedsövd & fick insulinchocker. Eftersom Gustaf V inte gav sitt medgivande till äktenskapet måste de viga utomlands, i Amerika, vilket orsakade ytterligare konflikter när kungahuset fick amerikanska ambassaden i Sverige att vägra henne inresevisum.

* * *

Tronföljarna

Kungahusets strävan under 1900-talet att visa en demokratisk fasad innebar ytterligare prövningar. De som råkade värst ut var tronföljarna: prins Gustaf Adolf (1906-1947), Carl Gustaf (1946-) &

¹⁰ Pavlovna 1930: s. 163-164, redigerat.

¹¹ Pavlovna 1930: s. 164, redigerat.

¹² Kent 2002.

Victoria (1977-). De spretiga förväntningarna, det demokratiska utanverket, särbehandlingen & hemlighetsmakeriet omkring deras dyslexi var svår att hantera. Alla tre var någon period i behov av rast-vila i utlandet. Någon direkt psykisk ohälsa verkar de inte ha lidit av, men samtliga har klagat över obehaget att inte veta om omgivningen var intresserad av deras person eller av deras sociala ställning. Svårt att undvika dock. Även personer med de bästa avsikter fick anstränga sig. Oavsett situationen fick omgivningen aldrig glömma vem de umgicks med. Uppträd naturligt, men med respekt, var mantrat.

Referenser

- *Ahnfelt, Arvid. (1888.) Herskarmakt och själssjukdom. Stockholm: Looström.
- *Denton, C S. (2011.) Absolute power : the real lives of Europe's most infamous rulers. London: Arcturus.
- *Fesser, Gerd. Holl, Karl & Kloft, Hans. (2001.) Caligula – Wilhelm II. und der Cäsaren wahnsinn. Bremen: Edition Temmen.
- *Green, Vivian. (2016.) Madness of Kings. Stroud: The History Press.
- *Kent, Lindsay S. (2002.) Memoirs of the Royals of "Russia Abroad" : Benevolent Autocracy Unrepented. Ottawa, Ontario, Carleton University, Department of History: Thesis 2002-05-08.
- *Midelfort, H C Erik. (1994.) Mad princes of Renaissance Germany. Charlottesville : Univ. Press of Virginia.
- *NFB. (1884.) Nordisk familjebok, del 7, ss. 1363-1368. <runeberg.org> (2016-01-01). [Joseph Müller.]
- *Nohrenius, Kerstin & Wiklund, Lars. (2012.) Glädje och sorg i en drottningens liv : Drottning Josephine, hennes föräldrar och syskon i 1800-talets Europa. Stockholm: Carlssons.
- *Pavlovna, Maria. (1930.) Boken om mitt liv. Stockholm: Bonnier.
- *Sheridan, Clare. (1928.) Nuda veritas. Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- *Wiedermeister, Friedrich. (1875.) Der cäsarenwahnsinn der Julisch-Claudischen imperatorenfamilis, geschildert an den kaisern Tiberius, Caligula, Claudius, Nero. Hannover, C. Rümpler